

**СОЛИҚ ТАВАККАЛЧИЛИГИНИ БОШҚАРИШДА СОЛИҚ
АУДИТИНИНГ РОЛИ ВА ВАЗИФАЛАРИ
ROLE AND DUTIES OF TAX AUDIT IN TAX RISK MANAGEMENT**

Абдуллаев Аброр Бозарбоевич

Тошкент молия институти,

“Иқтисодий таҳлил”

кафедраси доценти, PhD.

Abdullayev Abror Bozarboyevich

Tashkent Financial Institute,

Associate Professor of the

Department of "Economic Analysis", PhD.

Аннотация: Мақолада Ўзбекистон Республикасида иқтисодиёт эркинлашуви ва модернизациясининг ҳозирги босқичида амалдаги молия-солиқ қонунчилиги асосида солиқ таваккалчиликларини бошқаришда солиқ аудитининг ташкил этиш ва ўтказишда таҳлилий амаллардан фойдаланиш роли ва вазифалари, ҳозирги замон хусусиятлари ва муаммолари давлатнинг солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш ҳамда солиқ ҳисоби, аудитининг халқаро стандартларга мослашувини таъминлаш тезкор тадбирлари нуқтаи-назаридан кўриб чиқилган.

Калит сўзлар: солиқ, солиқ тўловчилар, солиққа тортиш, солиқ интизоми, солиқ таваккалчиликлари, солиқ таваккалчиликларини бошқариш, солиқ назорати, солиқ текширувлари, солиқ маъмуриятчилиги, солиқ аудити.

Abstract: In the article, at the current stage of the liberalization and modernization of the economy in the Republic of Uzbekistan, the role and tasks of the use of analytical procedures in the organization and conduct of tax audits in the management of tax risks based on the current financial and tax legislation, the features and problems of the present time, the improvement of the state's tax administration and the adaptation of tax accounting and auditing to international standards viewed from the point of view of rapid measures of provision.

Key words: tax, taxpayers, taxation, tax discipline, tax risks, tax risk management, tax control, tax inspections, tax administration, tax audit

Кириш.

Ўзбекистонда солиқ маъмуриятчилигининг самарали восита ва усулларида фойдаланиш асосида “солиқ юкни камайтириш ва солиққа тортиш тизимини соддалаштириш сиёсатини давом эттириш, солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш ва тегишли рағбатлантирувчи чораларни кенгайтириш” [1],

“солиқ қонунчилигини соддалаштириш, солиқ муносабатлари соҳасида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардаги қарама-қаршиликлар ва зиддиятларни бартараф этиш, инсофли солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоясини кучайтириш” [2], “Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш стратегияси вазифалари ижроси якунида солиқ мажбуриятини ихтиёрий бажариш даражасини 90 фоизгача етказиш лозимлиги” [3] таъкидланди. Булар давлат томонидан самарали солиқ сиёсатини юритиш бўйича стратегик режалаштириш ва прогнозлаштириш вазифаларини белгилаб берди. Мазкур вазифалар бюджет даромадлари барқарорлигини таъминлаш, самарали солиқ маъмуриятчилигини шакллантиришнинг услубий асосларини такомиллаштириш заруриятини кўрсатиб беради.

Мазкур вазифалар “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси” да ҳам янада қатъий ва кенг қамровли тарзда қўйилди: «...солиқ юкини камайтириш ва солиққа тортиш тизимини соддалаштириш сиёсатини давом эттириш, солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш ва тегишли рағбатлантирувчи чораларни кенгайтириш[4]» муҳим йўналиш сифатида белгилаб берилган.

Адабиётлар таҳлили.

Иқтисодий адабиётларда солиқ rischi тушунчасининг терминологик асослари йўқлиги солиқ рискларини баҳолашнинг назарий асосларини турли хил нуқтаи-назарлардан кўриб чиқишни мақсадга мувофиқ қилиб қўяди. Баъзан солиқ рискларини ташкил етувчи ташқи жиҳатлар алоҳида олиниб, солиқ rischi сифатида янги солиқ тўловларининг амалга киритилиши, тўлов шартлари ва ставкаларининг ўзгариши, солиқ имтиёзларининг бекор қилиниши ва бошқа шу каби билан боғлиқ равишда пайдо бўладиган рисклар тушунилади[5]. Лекин, шунинг ҳам таъкидлаб ўтиш керакки, солиқ рискларининг пайдо бўлиши нафақат ташқи, балки қатор ички омилларга ҳам боғлиқ равишда намоён бўлиши мумкин. Солиқ хатолари сифатида шундай ички омилларни ҳам ҳисобга олганда «Солиқ rischi, - изоҳлайди С.А.Филин, - солиқ қонунчилигидаги ноқулай ўзгаришлар билан боғлиқ ёки солиқ тўловларини ҳисоблаш вақтида йўл қўйилган хатолар билан боғлиқ молиявий йўқотиш сифатида баҳоланади» . Лекин, бизнинг нуқтаи- назаримизда, солиқ рисклари бўйича ички омилларни фақатгина солиқ хатолари билан чегаралаб қўйиш тўғри бўлмайди. Солиқ riskига бирмунча кенгроқ таъриф В.Н.Йевстигнейев томонидан таклиф етилган бўлиб, «конкрет солиқ тўловчи учун солиққа тортиш соҳасида пайдо бўлиши мумкин бўлган ноқулай оқибатларни баҳолаш» солиқ rischi сифатида акс еттирилади, лекин бу мулоҳаза солиқ санксияси қўлланилиши билан боғланади. Бошқа томондан солиқ рискларини аниқлашда солиқ санксияларидан ташқари молиявий йўқотишлар ҳам бўлиши мумкинлиги ҳақида Д.Н.Тихонов ва Л.Г.Липниклар алоҳида тўхталиб, бунда «солиқ rischi пул эквивалентида акс

етадиган солиқларни тўлаш ва оптималлаштириш жараёни билан боғлиқ йўқотиш»[6] сифатида тушунтирилади. Шунга ўхшаш нуқтаи назардан Н.В.Бондарчук мулоҳаза юритиб, солиқ riskини амалдаги ҳуқуқ меъёрлари тўғрисида ноаниқ ахборотлар асосида жорий қарорлар қабул қилиниши билан боғлайди.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда солиқ таваккалчиликлари тушунчасига солиқ муносабатларида қатнашувчи субъектларнинг ўз мажбуриятларини бажариш борасидаги фаолияти давомида юзага келиши мумкин бўлган ва солиқ тўловчилар молиявий йўқотишларига сабаб бўлувчи хавф-хатар дея таъриф бериш мақсадга мувофиқ, деб ўйлаймиз.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Таваккалчиликлар, шу жумладан, уларнинг солиқни режалаштиришда еътиборга олинishi керак бўлганлари уларни бошқаришнинг тегишли усуллари ва уларни самарали қўллаш учун бир қатор мезонлар бўйича таснифланиши керак. Солиқ таваккалчилигини таснифлаш хусусиятлари тизими ҳар томонлама тавсиф бериш ва маълум бир таваккалчилик турининг хусусиятларини аниқлаш имконини беради. Солиқ таваккалчиликларининг таснифлаш хусусиятлари 1-жадвалда келтирилган.

1-жадвал.

Солиқ таваккалчиликларининг тизимлаштирилган таснифи*

Таснифий белги	Тасниф гуруҳи
Солиқ таваккалчиликларига йўлиқувчи субъектлар бўйича	солиқ тўловчи таваккалчилиги
	давлат таваккалчилиги
Юзага келиш омиллари бўйича	ички таваккалчиликлар
	ташқи таваккалчиликлар
Бошқа таваккалчиликлар турлари билан алоқадорлик объектлари бўйича	бой берилган имконият таваккалчилиги
	тўловга лаёқатсизлик таваккалчилиги
	солиқ назорати таваккалчилиги
Юзага келувчи оқибатлар тури бўйича	солиқ юқининг ўсиши таваккалчилиги
	жиноят билан яқунланувчи таваккалчилик
Мумкин бўлган йўқотиш миқдори бўйича	йўл қўйилиши мумкин бўлган таваккалчиликлар
	критик таваккалчиликлар
	фожеали таваккалчиликлар

*Муаллиф ишланмаси.

Солиқ таваккалчилигига эга бўлган субъектларга кўра давлат, солиқ тўловчилар, солиқ агентлари, ўзаро боғлиқ шахсларнинг солиқ таваккалчиликлари ажратилади. Шу билан бирга, солиқ тўловчиларнинг таваккалчилиги юридик ва жисмоний шахсларнинг таваккалчилиги учун, давлат

рисклари эса солиққа тортиш жараёнида иштирок этувчи турли қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимият органлари учун батафсил тавсифланиши мумкин.

Молиявий рискларни белгиловчи омиллар (пайдо бўлиш манбалари)га кўра таваккалчиликлар ташқи ва ички турларга бўлинади. Давлат учун ташқи таваккалчиликлар солиққа тортиш соҳасидаги халқаро шартномаларнинг амал қилиши билан боғлиқ; ички таваккалчиликлар - солиққа тортиш жараёнида давлат функцияларини бажарадиган қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимият органларининг, шунингдек солиқ тўловчиларнинг фаолияти билан боғлиқ.

Ташкилот учун ташқи таваккалчиликлар манбаи, хусусан, солиққа тортиш нуқтаи-назаридан давлат томонидан ўзгаришларда намоён бўлади:

- солиқлар ва йиғимларнинг янги турларини жорий этиш;
- мавжуд солиқлар ставкалари даражасининг ўзгариши;
- солиқ солинадиган базаларни аниқлаш тартибини ўзгартириш;
- берилган солиқ имтиёзларини бекор қилиш;
- солиқ тўловларини амалга ошириш шартлари ва шартларини ўзгартириш;
- давлат томонидан ташкилотларнинг солиқ тўловларини

минималлаштириш имкониятларини камайтириш усулларини қўллаш.

Солиқ таваккалчилигининг ички омиллари орасида қуйидагиларни ажратиб кўрсатиш мумкин:

- солиқни режалаштиришда йўл қўйилган хатолар;
- ташкилотнинг хўжалик ва молиявий фаолиятидаги салбий ўзгаришлар;
- солиқ қонунчилигини икки марта ўқиш;
- инсон омили (солиқ хатолари).

Йўқотилган фойда таваккалчилиги солиқ тўловлари бўйича жарималар ва пеняларни тўлашдан келиб чиқадиган молиявий йўқотишларда ётади. Тўловга лаёқатсизлик хавфи солиқ мажбуриятларини ўз вақтида бажармасликдир.

Солиқ назорати таваккалчиликларини оддий ва божхона солиқ назорати таваккалчилирига бўлиш мумкин. Иккинчиси ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари томонидан бошланган назорат билан боғлиқ бўлиб, форс-мажор ҳолатлари бўлиб, уларни етарлича аниқ баҳолаш мумкин эмас. Солиқ юқининг ортиши рисклари солиқларни ҳисоблаш методологиясининг ўзгариши муносабати билан солиқ солинадиган базалар ва ставкаларнинг ўсиши рискларига, шунингдек тадбиркорлик субъектлари ҳажмининг кенгайиши ҳисобига солиқ солинадиган базаларнинг кўпайиши рискларига бўлинади. Жиноий таъқиб қилиш хавфи фақат жиноий жавобгарликка тортиладиган шахслар томонидан солиқ тўловчи ташкилотни бошқариш фаолиятини давом эттира олмаслик билан боғлиқ оқибатлар нуқтаи-назаридан билвосита баҳоланиши мумкин.

Мумкин бўлган йўқотишлар ҳажмига кўра, рухсат этилган, критик ва ҳалокатли хавфлар ажратилади. Қабул қилинадиган солиқ таваккалчиликлари -

солиқ тўловчи ташкилот минимал деб ҳисоблайдиган ва уларни қабул қилишга тайёр бўлган хавфлар. Критик йўқотишлар ташкилотнинг тўлов қобилиятига таҳдид солади, ҳалокатли йўқотишлар солиқ тўловчи ташкилотнинг мавжудлигига таҳдид солади.

Кўриб чиқилган таснифлаш хусусиятларига кўшимча равишда, келажакдаги ва мавжуд таваккалчиликларни ажратиб кўрсатган ҳолда, солиқ таваккалчиликларини юзага келиш вақти бўйича таснифлаш мумкин. Ўтган даврлар учун солиқ санкциялари хавфи мавжуд бўлиб, улар бўйича ҳисобот солиқ органларига тақдим этилади. Келажакдаги таваккалчиликлар ташкилотнинг жорий ва келгуси солиқ даврларидаги фаолияти билан боғлиқ бўлиб, улар бўйича ҳисобот келажакда солиқ органларига тақдим этилади.

Солиқ тўловчиларнинг солиқ таваккалчилигини кўриб чиқишда ноаниқлик манбаларини аниқлашда ахборот таваккалчиликлари, технологик таваккалчиликлар, экологик хавфлар ва обрўга оид таваккалчиликларни ажратиб кўрсатиш керак. Ахборот таваккалчиликлари деганда солиқ ҳисоб-китобларини амалга ошириш заруратидан келиб чиқадиган ноаниқлик тушунилади (масалан, солиқ тўловчи ва солиқ органи томонидан қонунларни ноаниқ талқин қилиш хавфи). Жараён таваккалчиликлари солиқ мажбуриятларини нотўғри бажариш, солиқ ҳисоби ёки солиқни режалаштиришдаги хатолар билан боғлиқ хавфлар гуруҳидир.

Атрофдаги таваккалчиликлар солиқ органлари ва судлар томонидан солиқ қонунчилигининг бажарилиши натижасида юзага келади. Обрў-эътиборга оид таваккалчиликлар ташкилотнинг обрўсига путур етказиши ва натижада жамиятда ташкилотнинг молиявий барқарорлиги, унинг хизматлари сифати ёки табиати тўғрисида салбий тушунча шаклланиши туфайли мижозлар сонининг, умуман унинг фаолияти камайиши билан боғлиқ. Бундай таснифлаш таваккалчиликларни уларнинг пайдо бўлиш жойларига кўра, лекин фаолият соҳалари билан ўзаро боғлиқликсиз тақдим этишга имкон беради.

Оқибатларнинг табиати бўйича кўшимча солиққа тортиш таваккалчилиги ва самарасиз солиққа тортиш таваккалчиликлари фарқланади. Таваккалчиликларнинг биринчи гуруҳини амалга оширишнинг салбий оқибатлари тадбиркорлик ва солиқ соҳасидаги ҳуқуқбузарликлар учун кўшимча солиқ тўловлари, пеня ва жарималар, шунингдек, маъмурий ва бошқа турдаги жазоларни қўллаш имкониятидир.

Шу билан бирга, таваккалчиликларнинг яна бир гуруҳи мавжуд - солиқларни ортиқча тўлаш, солиқ имтиёзларидан фойдаланмаслик, солиқ захиралари, атайлаб қўллаб-қувватланадиган ортиқча тўловлар орқали бюджет кредитлари ва бошқаларни ўз ичига олган самарасиз солиққа тортиш таваккалчиликлари.

Таваккалчиликларнинг иккала турини амалга ошириш иқтисодий фаолият самарадорлигини пасайтиради: биринчи гуруҳга нисбатан - солиқ тўловчи ташкилот фойдасининг камайиши, иккинчисига нисбатан - бюджетга маблағларнинг муддатидан олдин ўтказилиши туфайли, бу пулнинг вақт қийматидаги ўзгаришларни ва инфляцияни тан олиш нуқтаи-назаридан мантиқсиздир.

Ички манбалар орқали таваккалчиликларни бошқариш ташқи маслаҳатчиларни жалб қилмасдан ташкилот ходимларининг фақат интеллектуал салоҳиятидан фойдаланишни ўз ичига олади. Солиқ таваккалчилигини бошқаришга бундай ёндашувнинг самарадорлиги бир қатор омилларга, жумладан, солиқ тўловчининг рискларга нисбатан позициясига боғлиқ; солиқ таваккалчилигини бошқаришга жалб қилинган ходимларнинг сони ва малака даражаси; қарор қабул қилиш жараёнида ходимларнинг иштироки даражаси.

Ташқи манбалардан солиқ таваккалчилигини бошқариш ташқи ташкилотлардан солиқ маслаҳатчиларини жалб қилиш орқали амалга оширилади, бу эса қиммат бўлса-да, энг малакали мутахассисларни жалб қилиш имконини беради.

Комбинацияланган усул ички ва ташқи интеллектуал ресурсларни бирлаштиришни ўз ичига олади. Солиқ таваккалчиликларини бошқариш учун фойдаланиладиган манбани танлаш бир қатор омилларга боғлиқ: бизнес кўлами, солиқ хавфсизлигини таъминлаш позицияси, солиқ тўловчи ташкилотнинг молиявий имкониятлари ва бошқалар.

Солиқ аудити – Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонунчилигига мувофиқ солиқ ҳисобланишининг тўғрилиги, ўз вақтида ва тўлиқлигини, шунингдек солиқ ҳисоботининг барча шакллари шакллантириш ва солиқ органларига тақдим етишнинг ўз вақтида, тўлиқ ва тўғрилигини текшириш. Солиқ мажбуриятларини текшириш солиқ текширувини ўтказиш орқали ҳам, солиқ мажбуриятларини ҳисоблашни текширишнинг келишилган тартибларини ўтказиш орқали ҳам мумкин. Солиқ текширувининг аҳамияти корхонанинг солиқ рискларини ўз вақтида баҳолаш ва уларни минималлаштиришдан иборат.

Солиқ аудити бухгалтерия ҳисоби ва солиқ ҳисоботларини аудиторлик ташкилоти томонидан текшириш бўлиб, уларнинг ишончлилик даражаси ва амалдаги солиқ қонунчилигига мувофиқлиги тўғрисида эксперт хулосасини тузишга қаратилган. Бундан ташқари, барча даражадаги бюджетлар ва бюджетдан ташқари жамғармаларга солиқлар ва бошқа тўловларни шакллантириш, тўлаш ва бухгалтерия ҳисобида акс етириш тартиби текширилиши шарт.

Солиқ аудити масаласи бўйича ўрганилган илмий ишларни ҳисобга олган ҳолда унга қуйидаги таърифни бериш мумкин: **солиқ аудити** – корхонанинг

солиқ ҳисоби, солиқларнинг тўғри ҳисобланиши ва тўланиши, корхона фаолиятидаги солиқ таваккалчилигини ҳар томонлама мустақил текширишдир.

Солиқ аудити - бу текширилаётган корxonанинг солиқ ҳисоботини ҳар томонлама қайта кўриб чиқишни таъминлайдиган хизматдир. Солиқ аудити бухгалтерия ҳисоби ёки молиявий ҳисоботларни тузиш жараёнида йўл қўйилган барча ноаниқликларни аниқлаш ёки Ўзбекистон Республикаси солиқ қонунчилигига зид бўлган барча номувофиқликларни бартараф етиш мақсадида амалга оширилади.

Солиқ аудитининг асосий мақсади - солиқлар ва йиғимлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жазо чораларининг олдини олишдир. Солиқ текширувини ўтказиш жараёнида компания-аудитор солиққа тортишни оптималлаштириш ва режалаштириш билан боғлиқ барча масалаларни ҳал қилишга ва уларни мижознинг манфаатларига риоя қилган ҳолда ҳал қилишга ҳаракат қилади.

Хулоса.

1. Ўзбекистон Республикасида солиқ таваккалчиликлари таҳлил қилиниши ва баҳоланиши керак, уларни бошқариш мумкин ва зарур. Солиқ таваккалчилигини самарали бошқариш тизимини яратиш учун қуйидагилар зарур[7]:

-солиқ тўловчилар томонидан солиқ таваккалчилигини аниқлаш усулларида фойдаланиш орқали солиқ мажбуриятлари аниқлиги бузилишининг тизимли мониторингини амалга ошириш;

- таваккалчиликларни таҳлил қилиш ва баҳолаш учун солиқ мажбуриятининг ноаниқлигини баҳолаш усуллари қўллаш;

- солиқ тўловчи учун солиқ таваккалчилигининг мақбул даражасига риоя етилишини йетарли даражада ташкил етишни таъминлаш.

2. Амалда солиқ таваккалчиликларини камайтириш учун солиқ таваккалчиликларини бошқариш бўйича қарорларни ахборот-таҳлилий таъминлаш каби усуллардан ҳам фойдаланилади. Аммо кўпинча солиқ тўловчилар солиқ таваккалчиликларини камайтириш учун ўзларига глобал муаммоларни қўймайдилар, улар ҳеч бўлмаганда унинг даражасини сақлаб қолишга интиладилар.

3. Солиқ тўловчи солиқ таваккалчилигини камайтириш усулларида бирини танлашда солиқ тўловчининг солиқ мажбурияти бажарилган солиққа тортиш шартларини ҳам баҳолаши шарт.

Шубҳасиз, солиқ мажбуриятини бажариш турли шартларда қабул қилиниши мумкин:

- солиқ мажбуриятини бажаришнинг ушбу вариантнинг барча оқибатларини баҳолаш мумкин бўлган аниқлик, бу солиқ қонунчилиги нормаларининг умумийлиги билан боғлиқ эмас;

- солиқ мажбуриятини бажариш учун қабул қилинган вариантнинг оқибатлари маълум даражада еҳтимоллик билан баҳоланиши мумкин бўлган хавф;

- солиқ мажбуриятини бажариш учун қабул қилинган вариантнинг оқибатларини баҳолаш учун дастлабки маълумотлар мавжуд бўлмаганда тўлиқ ноаниқлик.

4. Солиқ аудитини ташкил этиш ва уни ўтказишда таҳлилий амаллардан фойдаланиш натижасида текширилаётган бухгалтерия ҳисоби объектининг ишонччилигини баҳолаш шаклланади. Солиқ мажбуриятларини текширишда таҳлилий амаллардан фойдаланиш керак, чунки улар ёрдамида режалаштириш жараёнида, шунингдек, муҳимлик даражаси каби асосий кўрсаткичларни аниқлашда аудиторнинг еътиборини аудит сифати ва рисклар муаммоли соҳаларга қаратиш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Abdullayev Abror Bozarboyevich. (2022). IMPROVING INCOME TAX ANALYSIS METHODOLOGY IN BUSINESS ENTITIES. International Journal of Economic Perspectives, 16(10), 61–67. Retrieved from <https://ijeponline.com/index.php/journal/article/view/61>

2. Abdullaev PhD, A., & Ochilov, O. (2021). Accounting and analysis of investments under active investment policy: necessity, purpose and objectives. International Finance and Accounting, 2021(2), 29.

3. Абдуллаев, А. Б. (2017). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЛОГОВ И ОБЯЗАТЕЛЬНЫХ ПЛАТЕЖЕЙ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА. In НАУЧНЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ И ОТКРЫТИЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЁЖИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ И ИННОВАЦИИ (pp. 181-183).

4. Қурбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. World Scientific Research Journal, 16(1), 204–212. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2719>

5. Djamalov, K. N., & Abdullaev, A. B. (2021). Creation of a triad of effective measures in the company's tax risk management system. Asian Journal of Research in Business Economics and Management, 11(11), 74-79.

6. Қурбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ЖАРАЁНЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА БОШҚАРИШДА АХБОРОТ КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. World

- Scientific Research Journal, 16(1), 170–177. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2715>
7. M.S.Tulayev, B.P.Qlichev. Moliyaviy hisob. Darslik. –T.: “Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi”, 2022, 510 b.
 8. Doni Tri Putra Yanto, Ravil Akhmadeev, Hassan Salman Hamad, Ahmed Hussien Radie Alawadi, Abror Bozarboyevich Abdullayev, Rosario Mireya Romero-Parra, Hadi Fooladi, Development and investigation of a pollutants emission reduction process from a coal-gasification power plant integrated with fuel cell and solar energy, International Journal of Low-Carbon Technologies, Volume 18, 2023, Pages 1120–1133, <https://doi.org/10.1093/ijlct/ctad093>
 9. Fayziev, F. (2023). THE ROLE OF LOCAL BUDGETS IN TAX POLICY. Modern Science and Research, 2(5), 1315–1319. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/20713>
 10. Yusupova F., Abdullaeva S. Prospects for the Development of Dairy Farming of Dekhkan Farms in Uzbekistan // Бюллетень науки и практики. 2022. Т. 8. №8. С. 88-96. <https://doi.org/10.33619/2414-2948/81/14>
 11. Курбонов, М. (2020). Зарубежный опыт эффективного использования финансовых ресурсов государственных целевых фондов. Экономика И Образование, 1(5), 163–166. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/4823
 12. Қличев Бахтиёр Пардаевич. (2023). ОПЕРАЦИОН ФАОЛИЯТ ТАҲЛИЛИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ МАСАЛАЛАРИ . World Scientific Research Journal, 12(2), 263–271. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2557>
 13. Курбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). Камерал солиқ назорати, риск анализларни смарт технологиялардан фойдаланилган ҳолда амалга оширишни такомиллаштириш . образование наука и инновационные идеи в мире, 13(7), 36–41. Retrieved from <http://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/2781>
 14. Чориев, И. (2020). Вопросы использования аналитических процедур на начальном этапе аудита. Экономика И Образование, 1(3), 107–111. извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economy_education/article/view/4405
 15. Абдуллаевич ҚМ. Central European Management Journal. UZBEKISTAN REPUBLIC TO IMPROVE AGRICULTURAL FINANCING. 2022;30(3):1284-93.
 16. Абдуллаева Севара Солижановна. КАЧЕСТВЕННЫЕ ВЕТЕРИНАРНЫЕ УСЛУГИ – ЗАЛОГ УЛУЧШЕНИЯ ПОРОДЫ СКОТА // Life Sciences and Agriculture. 2023. №1 (13). <https://cyberleninka.ru/article/n/kachestvennye-veterinarnye-uslugi-zalog-uluchsheniya-porody-skota>

17. Рахимов, М., & Астанакулов, О. (2020). Бизнес-анализ: к новой карьере и новым возможностям. Экономика и инновационные технологии, (5), 220–229. Извлечено от https://inlibrary.uz/index.php/economics_and_innovative/article/view/11795
18. Qlichev Baxtiyor Pardayevich. (2023). Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda ishlab chiqarishning maksimal hajmi tahlili. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 5 (2023), 187–192.
19. Курбонов Мухиддин Абдуллаевич. (2023). ЖИНОЙИ ФАОЛИЯТИДАН ОЛИНГАН ДАРОМАДЛАРНИ ЛЕГАЛЛАШТИРИШГА ҚАРШИ КУРАШИШ УСУЛЛАРИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. World Scientific Research Journal, 16(1), 213–221. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2720>
20. Klichev Bakhtiyor Pardayevich. (2022). ISSUES OF PRODUCT PRICING IN THE ANALYSIS OF OPERATIONAL. Пандемия шароитида иқтисодиёт, молия ва бошқарувда рақамли трансформация жараёнлари (IV ФОРУМ «ЭКОНОМИКА В МЕНЯЮЩЕМСЯ МИРЕ» 2022 май КАЗАНЬ-ТАШКЕНТ), Казань-Ташкент. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6641015>
21. Чориев, И. Х. (2017). ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПЛАТЕЖНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ. In НАУЧНЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ И ОТКРЫТИЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЁЖИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ И ИННОВАЦИИ (pp. 175-177).
22. Pardayevich, K. V. (2023). Analysis of the Maximum Volume of Production in Cement Production Enterprises in Uzbekistan. International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development, 5(6), 1-8. Retrieved from <https://journals.researchparks.org/index.php/IJEFSD/article/view/4460>
23. Рахимов М.Ю. Иқтисодиёт субъектлари молиявий ҳолатининг таҳлили. Ўқув қўлланма.-Т.: Иқтисод-Молия, 2015. 392 б.
24. Абдуллаева Севара Солижановна. (2023). “MILKSERVICE” – СУТ ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИ ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ИННОВАЦИОН ҲАМКОРИ . World Scientific Research Journal, 16 (1), 178–186. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/2716>
25. Fayziev Farrukh Abdullahojaevich. (2022). PROSPECTS OF THE APPLICATION OF THE ISLAMIC FINANCIAL SYSTEM IN THE ACTIVITY OF UZBEKISTAN BANKS. World Economics and Finance Bulletin, 15, 122-127. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wefb/article/view/1516>